

Opis źródła:

Radio Wolna Europa to amerykańska rozgłośnia powstała w 1949 roku, u progu tak zwanej Zimnej Wojny, w celu rozpowszechniania informacji do tych części świata, gdzie swobodny przepływ informacji był z różnego powodu ograniczony. Początkowo główną formą działalności rozgłośni było nadawanie audycji do krajów Bloku Wschodniego, gdzie miejscowe władze w różny sposób usiłowały je zagłuszać. Istniejąca w latach 1952-1994 Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa miała siedzibę w Monachium. Jej funkcjonowanie jest nierozdzielnie związane z osobą emisariusza rządu londyńskiego z okresu II wojny światowej Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Przez cały okres istnienia Polski Ludowej było to najchętniej słuchane w kraju radio zagraniczne.

Załączony materiał zawiera wystąpienie Alfreda Sasa-Korczyńskiego – oficera Armii Krajowej, który pełnił funkcję tłumacza zarówno w czasie rozmów w sprawie kapitulacji Powstania Warszawskiego (oficjalnie określonej jako „przerwanie działań wojennych”), jak i podczas późniejszej wizyty Tadeusza Bora-Komorowskiego w kwaterze dowódcy wojsk niemieckich Ericha von dem Bacha-Zalewskiego. Wypowiedź stanowi polemikę wobec artykułu Tadeusza Pajdy, opublikowanego w będącym organem PZPR „Expressie Wieczornym”.

Miejsce przechowywania:

Polskie Radio: Radia Wolności

Tekst źródła:

Relacja Alfreda Sasa-Korczyńskiego z rozmowy gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego z Erichem von dem Bachem wyemitowana 1 października 1972 roku

<https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/293245,Relacja-z-rozmowy-gen-Tadeusza-BoraKomorowskiego-z-Erichem-von-dem-Bachem>

Fotografia wykonana w czasie spotkania Tadeusza Bora-Komorowskiego z Erichem von Dem Bachem-Zalewskim w Ożarowie w dniu 4 października 1944 roku

Słowniczek pojęć:

Erich von dem Bach-Zalewski – Obergruppenführer SS, generał Waffen-SS i policji niemieckiej, zbrodniarz wojenny. Głównodowodzący wojsk niemieckich tłumiących Powstanie Warszawskie.

Tadeusz Bór-Komorowski – generał dywizji, Komendant Główny Armii Krajowej (1943-1944), pełniący nominalnie funkcję głównodowodzącego sił powstańczych. Po wyjściu z niewoli niemieckiej pozostał na emigracji pełniąc funkcje m.in. Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych oraz premiera rządu emigracyjnego.

Pułkownik Iranek-Osmecki – Kazimierz Iranek-Osmecki, przedwojenny oficer dyplomowany, a także cichociemny, który stał na czele delegacji, która prowadziła wcześniejsze rozmowy z dowództwem niemieckim. Jego podpis widnieje na akcie kapitulacji Powstania Warszawskiego. Po wojnie przebywał na emigracji.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Czy relacja Alfreda Sasa-Korczyńskiego wpisuje się w nurt historii mówionej?
2. Czy według komentarza spikerki artykuł Tadeusza Pajdy wpisywał się w aktualną linię propagandy PRL?
3. O jakim źródle historycznym mowa jest w audycji?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Jak Alfred Sas-Korczyński uzasadniał podjętą przez generała Bora-Komorowskiego decyzję o złożeniu broni i spotkaniu się z niemieckim dowódcą?
2. O jakiej zmianie podejścia dowództwa niemieckiego do żołnierzy Armii Krajowej i innych formacji uczestniczących w Powstaniu mowa jest w relacji?
3. Jakie niecodzienne gesty wykonali Niemcy w czasie rokowań? Jaki stosunek do tego aspektu kontaktów polsko-niemieckich przejawiał autor relacji i czy polemizował w tym zakresie z Tadeuszem Pajdą?
4. Czy załączone zdjęcie mogło zostać wykorzystane zarówno przez propagandę Polski Ludowej, jak i do potwierdzenia wersji Alfreda Sasa-Korczyńskiego?

Wskazówki:

Audycja, wyemitowana na kilka dni przed rocznicą opisanych wydarzeń, jest doskonałym przykładem wykorzystania historii mówionej. Redakcja Radia Wolan Europa zwróciła się do przebywającego w Kanadzie Alfreda Sasa-Korczyńskiego o przygotowanie nagrania, które jest ustną relacją świadka historii. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na okoliczności powstania audycji: artykuł Tadeusza Pajdy, do którego odnosi się zarówno spikerka, jak i oficer Armii Krajowej odbiegał od obowiązującego w 1972 roku nurtu propagandy i nawiązywał raczej do przekazów znanych z czasów stalinowskich.

Alfred Sas-Korczyński próbował uzasadnić, że podjęta przez Komendanta Głównego AK decyzja o spotkaniu się z von dem Bachem miała z jednej strony nie stała w sprzeczności z honorem żołnierskim („patrzył na pokonanego jak przyszły zwycięzca”, „nie było w nim nic z unizoności”), jak i była rozsądną próbą zabezpieczenia losu ludności cywilnej. Przedstawił zwierzchnika jako przemyślnego inicjatora rozmowy, który całkowicie panował nad sytuacją i uznawał kapitulację wojsk powstańczych za wydarzenie lokalne.

Zarówno dziennikarz „Expressu Wieczornego”, jak i twórcy audycji powołali się na konkretne źródło, jakim była notatka generała, spisana zaraz po spotkaniu z niemieckim dowódcą. Wskutek przeprowadzonych ustaleń Niemcy zobowiązali się, niejako wbrew nazistowskiej doktrynie i dotychczasowej, zbrodniczej praktyce, do traktowania wszystkich powstańców nie jak „bandytów”, lecz pełnoprawnych żołnierzy, którym należał się w związku z tym status jeńców. Autor relacji dostrzegł niecodzienną postępowania niemieckiego dowództwa w zakresie kurtuazyjnych gestów wobec dotychczasowych „bandytów” (podkreślanie waleczności powstańców, pożegnanie przed frontem kompanii honorowej), aczkolwiek uczynił to w sposób zdystansowany wypominając Tadeuszowi Pajdzie brak zrozumienia zaistniałych okoliczności. Podkreślił dobitnie, że Bór-Komorowski nie przystał na dalej idące porozumienie z Niemcami.

Załączone zdjęcie w ciekawy sposób łączy się z przedmiotem polemiki Pajdy i Sasa-Korczyńskiego: z jednej strony utrwalenie uścisku dłoni dowódcy AK ze zbrodniarzem niemieckim mogło stać się pożywką dla propagandy PRL. Z drugiej jednak strony charakterystyczny gest polskiego generała, który ściskając dłoń Niemca starał się nie patrzeć mu w oczy, współgra ze słowami byłego akowca na temat postawy Bora-Komorowskiego.

Literatura pomocnicza

Komorowski T., *Armia podziemna*, Warszawa 1944.

Opulski R., *Radio Wolna Europa. Głos wolności, głos nadziei*, online: <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/102207,Radio-Wolna-Europa-Glos-wolnosci-glos-nadziei.html>

Zechenter A., *Erich von dem Bach-Zalewski*, online:

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/niemcy/74930,Erich-von-dem-Bach-Zelewski.html>

Najważniejsze cezury.

1 – 3 października 1944 roku: rozmowy polsko-niemieckie zakończone podpisaniem układu o zaprzestaniu działań wojennych w Warszawie, uznawanego za koniec Powstania Warszawskiego

4 października 1944 roku: rozmowa Tadeusza Bora-Komorowskiego z Erichem von dem Bachem-Zalewskim

1 października 1972 roku: emisja relacji Alfreda Sasa-Korczyńskiego na łamach Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko